การดำรงอยู่ของผี : ภาพแทนความดี ความจริง ความงาม สัญญะความเชื่อที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่น ปกาเกอะญอและโพล่ง เมืองลี้ จังหวัดลำพูน เพื่อสื่อสารดุลยภาพทางวัฒนธรรม*

THE EXISTENCE OF ANIMISM: REPRESENTATIONS OF GOODNESS, TRUTH, AND BEAUTY AS BOUNDARY SIGNS OF BELIEF IN THE VERNACULAR HOUSES OF PAKAGENYOR AND PHLONG IN LI DISTRICT, LAMPHUN PROVINCE TO COMMUNICATE CULTURAL BALANCE.

ปัฐมาภรณ์. สว่างวงษ์
Patamaporn Sawangwong
ภูวนาท รัตนรังสิกุล
Asst.Prof. Phuvanart Rattanarungsikul
คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ประเทศไทย
Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Thailand
Corresponding author's email: patamaporn_sa@rmutto.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการดำรงอยู่ของผีในเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอและโพล่งในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน โดยวิเคราะห์ผีในฐานะสัญญะแห่งความเชื่อที่ปรากฏผ่านพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของเรือนพื้นถิ่น อันสะท้อนคุณค่าความดี ความจริง และความงาม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของโลกทัศน์และวิถีชีวิตของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบสำคัญของเรือน เช่น เสาเอก เตาไฟ บันได ตาเหลว และพื้นที่ประกอบพิธีกรรม ล้วนมีนัยเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ บรรพบุรุษ และสิ่งเหนือธรรมชาติ สัญญะเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องกำกับพฤติกรรมทางสังคม ถ่ายทอดองค์ความรู้และค่านิยมจากรุ่นสู่รุ่น ตลอดจนสร้างขอบเขตทางวัฒนธรรมที่ช่วยธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ การดำรงอยู่ของผีมิได้เป็นเพียงความเชื่อเชิงจิตวิญญาณ หากยังเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ช่วยสร้างดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และระหว่างความเป็นท้องถิ่นกับกระแสโลกาภิวัตน์ อันนำไปสู่การสื่อสารและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การดำรงอยู่ของผี, เรือนพื้นถิ่น, ปกาเกอะญอและโพล่ง, สัญญะความเชื่อ, ดุลยภาพทางวัฒนธรรม

---

* Received 22 May 2026; Revised 12 June 2026; Accepted 15 June 2026

Abstract

This article examines the existence of animism in the vernacular houses of the Pakagenyor and Phlong ethnic groups in Li District, Lamphun Province, Thailand. It explores animism as a symbolic system of belief manifested through both the physical and cultural spaces of vernacular architecture, reflecting the values of goodness, truth, and beauty that underpin the community's worldview and way of life. The findings reveal that significant architectural elements, including the principal pillar, hearth, staircase, ta leaw (protective symbolic structure), and ritual spaces, possess profound symbolic meanings that connect humans with nature, ancestors, and supernatural forces. These symbolic representations function as cultural boundary markers that regulate social behavior, transmit local knowledge and values across generations, and reinforce ethnic identity amid contemporary social transformation. Furthermore, the existence of animism extends beyond a spiritual belief system to serve as a cultural mechanism for maintaining balance between humans and the environment, between the past and the present, and between local traditions and globalization. The study highlights the role of vernacular houses as spaces for cultural communication through which belief systems, cultural memory, and community values are preserved and continually reproduced, contributing to the sustainable transmission of cultural heritage and cultural equilibrium.

Keywords: Animism, Vernacular Houses, Pakagenyor and Phlong, Belief Symbols, Cultural Balance

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในประเทศไทยมีสองกลุ่มใหญ่ ได้แก่ ปกาเกอะญอ (สะกอ) และโพล่ง (โปว์) ทั้งสองกลุ่มต่างมีปรัชญาความเชื่อที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติ โดยเฉพาะ “ผี” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติที่กำกับวิถีชีวิตในครัวเรือนและชุมชน (อัครพงศ์ อนุพันธุ์พงศ์, 2550) คำว่า “ที-ก่อ” ที่ปกาเกอะญอใช้เรียกตนเอง มีความหมายว่า “คนแห่งป่า” สะท้อนการดำรงอยู่ที่ไม่แยกขาดจากดิน น้ำ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนโพล่ง แม้ไม่ได้ใช้คำว่า “ที-ก่อ” แต่ยังคงรักษาความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอและโพล่ง ซึ่งยังคงรักษาขนบธรรมเนียมและความเชื่อดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ความเชื่อเรื่อง “ผี” (Animism) (กิติกุล ศิริมูลเมือง, 2559) เป็นหัวใจสำคัญของวิถีชีวิตและปรากฏชัดในรูปแบบเรือนพื้นถิ่น ความเชื่อนี้มิได้เป็นเพียงมิติทางศาสนาหรือพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น สัญญะทางวัฒนธรรม (Cultural Semiotics) ที่เชื่อมโยงมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล อย่างไรก็ดี งานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี มักมุ่งเน้นในเชิงคติชนวิทยา ประวัติศาสตร์ หรือพิธีกรรมเฉพาะส่วน (ชญานิน บุญส่งศักดิ์ และคณะ, 2565) ขาดการวิเคราะห์ในเชิง สัญญะศาสตร์ (Semiotics) และ ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Philosophy) ที่มองความ

เชื่อเรื่องผีเป็น “ภาพแทน” (Representation) ของคุณค่าพื้นฐานทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความดี (Goodness), ความจริง (Truth), และความงาม (Beauty) ซึ่งเป็นมิติที่สามารถอธิบายได้ว่าผีมิใช่เพียงสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ยังเป็น กลไกสัญญะ ที่สื่อสารคุณค่าและสร้างดุลยภาพทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ในบริบทของเรือนพื้นถิ่นปกาเกอะญอและโพล่ง ความเชื่อเรื่องผีปรากฏในรูปแบบของ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Space) เช่น เสาเอก บันได แม่เตาไฟ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงมีความหมายตรงตัว (Denotation) แต่ยังสื่อสารความหมายเชิงลึก (Connotation) ที่สะท้อนความสัมพันธ์ของชุมชนกับบรรพบุรุษ ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาผีในฐานะ “สัญญะความเชื่อ” จึงเป็นการเปิดมิติใหม่ของการทำความเข้าใจบทบาทของความเชื่อในฐานะ ระบบสัญญะที่รักษาดุลยภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Equilibrium) (สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2538)

ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ นำเสนอ“การดำรงอยู่ของผี : ภาพแทนความดี ความจริง ความงาม สัญญะความเชื่อที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่น ปกาเกอะญอและโพล่ง เมืองลี้ จังหวัดลำพูน เพื่อสื่อสารดุลยภาพทางวัฒนธรรม”กรณีศึกษาหมู่ บ้านห้วยต้ม และหมู่บ้านน้ำดิบชมภู อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน โดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงสัญญะศาสตร์ (Semiotics) และปรัชญาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Philosophy) เพื่อวิเคราะห์การดำรงอยู่ของผีในเรือนพื้นถิ่นปกาเกอะญอและโพล่ง โดยมุ่งศึกษาผีในฐานะ ภาพแทนความดี ความจริง และความงาม ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และดุลยภาพทางวัฒนธรรมของชุมชนและใช้กรอบแนวคิดเชิง สัญญะศาสตร์ (Semiotics) และ ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) โดยมุ่งวิเคราะห์ ผีในเรือนพื้นถิ่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอและโพล่งในฐานะ **สัญญะความเชื่อ** ที่สื่อสารคุณค่าเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ความดี ความจริง และความงาม ซึ่งทำหน้าที่รักษาดุลยภาพทางวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดภาพรวม

[ผีในเรือนพื้นถิ่น]

↓

[สัญญะความเชื่อ] ⟶ สื่อความหมาย

↓

[ความดี] [ความจริง] [ความงาม] ⟶ภาพแทน

↓

[การสื่อสารดุลยภาพทางวัฒนธรรม]

↓

[คงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความสมดุลในชุมชน]

- **ผีในเรือนพื้นถิ่น** ทำหน้าที่เป็น **สัญญะความเชื่อ**
- ผ่านการตีความ **คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์**
- สื่อสาร **ดุลยภาพทางวัฒนธรรม** ให้ชุมชนรักษาอัตลักษณ์และความสัมพันธ์เชิงสังคม

ผี:ความเชื่อแห่งชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปกาเกอะญอและโพล่ง เมืองลี้ จังหวัดลำพูน

ผีเป็นความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นคติความเชื่อ ที่มาจาก ศาสนาผี หรือ วิญญาณนิยม หรือ คติการนับถือผี (animism) คือ ความเชื่อทางศาสนาที่ว่า วัตถุสิ่งของ สถานที่ หรือสัตว์ทั้งหลาย ต่างมีสารัตถะทางจิตวิญญาณ (spiritual essence) ที่ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งเป็นศาสนา ที่เชื่อเรื่องขวัญ และขวัญเป็นความ เชื่อในศาสนาผีของคนอุษาคเนย์ ทุกชาติพันธุ์หลายพัน ปีมาแล้ว (ก่อนรู้จักศาสนาพุทธและ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดีย)และเป็น ศาสนาที่นับถือมาก ในรัฐกะเหรี่ยง ทำให้ชาวปกาเกอะญอ ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมา ตั้งรกราก ในถิ่นใหม่ในประเทศไทยและ ตั้งถิ่นฐานในบริบท สภาพแวดล้อม อยู่กับธรรมชาติ ตามป่า ตามเขาและพื้นที่สูง และนับถือศาสนาตาม ถิ่นอาศัยนั้น ส่วนมากจึงนับถือ ศาสนาพุทธ คริสต์ ทำให้การ นับถือศาสนาผีจึงหมดไป (ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2555) (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2562)

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิม (Indigenous Peoples) ที่มีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่ภูเขาและป่าไม้ของประเทศเมียนมาและประเทศไทยมาเป็นเวลายาวนาน ในประเทศไทย กะเหรี่ยงถือเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากที่สุดและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด โดยสามารถจำแนกออกเป็นหลายกลุ่มย่อย ได้แก่ กะเหรี่ยงสะกอ (ปกาเกอะญอ) ซึ่งพบมากในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก และลำพูน กะเหรี่ยงโปว์ (โพล่ง) ที่ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และบางพื้นที่ทางภาคเหนือ กะเหรี่ยงปะโอ ซึ่งมีถิ่นกำเนิดในรัฐฉานของเมียนมาและพบในบางพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และกะเหรี่ยงคะยา หรือกะเหรี่ยงกะยัน ซึ่งมีถิ่นฐานหลักอยู่ในรัฐคะยาของเมียนมาและอพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่ชายแดนไทยบางส่วน (ขวัญชีวัน บัวแดง, 2551) แม้ว่ากะเหรี่ยงแต่ละกลุ่มจะมีภาษา การแต่งกาย ความเชื่อทางศาสนา และรูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกกลุ่มล้วนมีรากฐานทางวัฒนธรรมร่วมกัน คือการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การเคารพบรรพบุรุษ และความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับความสัมพันธ์ระหว่างคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อดังกล่าวสะท้อนผ่านพิธีกรรม วิถีการใช้พื้นที่ การสร้างบ้านเรือน และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ในบริบทของกลุ่มปกาเกอะญอและโพล่ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษาในพื้นที่อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ความเชื่อเรื่องผียังคงปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเรือนพื้นถิ่น โดยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและพื้นที่ภายในเรือนมิได้ทำหน้าที่เพียงตอบสนองการอยู่อาศัยเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่แห่งความหมายทางวัฒนธรรมที่สะท้อนโลกทัศน์ อัตลักษณ์ และดุลยภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติอีกด้วยกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงประเทศไทย ปัจจุบันมีอยู่เพียงสองกลุ่มใหญ่ คือ กะเหรี่ยงสะกอ ซึ่งเรียกตัวเองว่า “ปกา-เกอะญอ”และกะเหรี่ยงโปว์ หรือ“ โพล่ง”ทั้ง ปกาเกอะญอและโพล่ง ล้วนมี ความหมายว่าคนหรือฉันคือคน เป็นกลุ่มคนซึ่งรักสงบ และใช้ชีวิตเรียบง่าย ท่ามกลางธรรมชาติอันบริบูรณ์ ปกาเกอญอ คือ ความเรียบง่าย ชีวิตและจิตวิญญาณที่ผู้ไว้กับ “น้ำ และ ดิน” ชัดเจนอยู่ใน วิถีและ ความเชื่อ“ที คือ น้ำ สิ่งที่ทำให้แผ่นดินชุ่มชื่น ชีวิตเติบโต ก่อ คือ (ผืน) ดิน หล่อเลี้ยงลมหายใจ และจิตวิญญาณ บรรพบุรุษ หยิบสิ่งนี้เป็นภาษิตสอนลูกหลานให้สำนึกในคุณค่าและความหมายของน้ำและดินที่หล่อเลี้ยงชีวิตและ

จิตวิญญาณเผ่าพันธุ์ว่า “เราดื่มน้ำ ต้องรักษาน้ำ เรากินจากก่อ(ดิน) ก็ต้อง รักษาก่อรักษาจนสมดุลมั่นคง แผ่นดินจะร่มเย็นเป็นสุข” และเชื่อว่า ทุกชีวิตมี “ขวัญ” เป็นส่วนประกอบ สำคัญทางจิตวิญญาณ (ชญานิน บุญส่งศักดิ์ และคณะ, 2565)

ภาพที่ 1 กะเหรี่ยงในประเทศไทย 4 กลุ่มใหญ่ (ปัฐมาภรณ์ สว่างวงษ์, 2567)

ตาราง 2 แสดงการเปรียบเทียบ กะเหรี่ยงในประเทศไทย 4 กลุ่มใหญ่

ประเด็น	ปกาเกอะญอ (สะกอ)	โพล่ง (โปว์)	ปะโอ (Pa-O)	คะยา (Kayah)
ชื่อเรียกตนเอง	ปกาเกอะญอ (Pgaz K’Nyau)	โพล่ง / ปะโอ (Pwo)	ปะโอ (Pa-O / Taungthu)	คะยาห์ (Kayah / Karenni)
ภาษา	ภาษา “สะกอ” (Sgaw Karen)	ภาษา “โปว์” (Pwo Karen)	ภาษาปะโอ (Pa-O)	ภาษาคะยา (Kayah)
ถิ่นฐานหลัก	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน	กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ลำพูน ภาคเหนือบางส่วน	รัฐฉาน พม่า และบางส่วนใน แม่ฮ่องสอน	รัฐคะยา พม่า, อพยพมาไทย (แม่ฮ่องสอน)
วิถีชีวิต	ทำไร่หมุนเวียน พึ่งพาป่า	ทำไร่และตั้งถิ่นฐาน ถาวรมากกว่า	ทำเกษตร ปลูกชา ยาสูบ พืชไร่	เกษตรและเลี้ยงสัตว์
ความเชื่อ	ผีบ้าน ผีป่า ผสม พุทธ–คริสต์	พุทธศาสนา + ผีบ้าน	พุทธศาสนา เข้มแข็ง ผสมผี ท้องถิ่น	ผีบรรพบุรุษ + พุทธ + คริสต์
การแต่งกาย	หญิงสาว: ชุดยาวสีขาวหญิงแต่งงาน	หญิง: โสร่งลายขวาง เสื้อเข้ม (ดำ/น้ำเงิน) ชาย: เสื้อเรียบง่าย	เด่นด้วยผ้าโพกหัว สีส้ม/แดง เสื้อผ้าสีดำ	หญิงบางกลุ่มใส่ห่วงทองเหลืองที่คอ

	แล้ว: ผ้าทอสีสด ชาย: เสื้อแดง/ขาว			(คอยาว)เสื้อผ้าสีสด ขลิบลาย
วัฒนธรรมเด่น	เพลงพื้นบ้าน เครื่องดนตรี พิธีเกี่ยวกับข้าว	งานบุญวัด ทอผ้าโสร่ง เพลงพื้นบ้าน	การทอผ้าโพกหัว งานบุญพุทธ	ฟ้อนรำ พิธีเกี่ยวกับข้าว หญิงคอยาว

ที-ก่อและสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงเป็นเป็นรากเหง้าแห่งตัวตนและอัตลักษณ์ของปกาเกอะญอและโพล่งที่สะท้อนถึงปรัชญาความเชื่อและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การดำรงอยู่ของที-ก่อและสิ่งเหนือธรรมชาติเกิดจากการรับรู้ว่ามนุษย์มิได้แยกขาดออกจากป่า ภูเขา และสรรพสิ่งรอบตัว หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและจักรวาล การดำรงอยู่จึงต้องเคารพกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติที่สืบทอดจากบรรพบุรุษวิถีคิดนี้ปรากฏออกมาในรูปแบบของการดำเนินชีวิต เช่น การเกษตรกรรม พิธีกรรมทางจิตวิญญาณ และการรักษาสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ปกาเกอะญอจึงมองโลกผ่านแนวคิดแห่ง “สมดุล” ระหว่าง น้ำ ดิน และผี ซึ่งหมายถึงพลังแห่งชีวิต ความมั่นคง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่โอบล้อมผู้คนให้ดำรงอยู่ได้อย่างกลมกลืน ดังนั้น แนวคิดที-ก่อจึงไม่เพียงแต่เป็นรากฐานทางจิตวิญญาณของปกาเกอะญอ แต่ยังเป็นระบบความรู้ที่สะท้อนความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นองค์ความรู้ที่ชี้ให้เห็นว่าชีวิตไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยแยกออกจากผืนป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกปักรักษา (ปัฐมาภรณ์ สว่างวงษ์, ภูวนาท รัตนรังสิกุล, 2567)

ชีวิตที่ผูกพันธรรมชาติความเชื่อความศรัทธากลุ่มชาติพันธ์กะเหรี่ยงต่างมีความเชื่อการนับถือธรรมชาติ ที-ก่อรากเหง้าและตัวตนปกาเกอะญอเกิดจากจารีตประเพณีเดิมของปกาเกอะญอและโพล่ง มีโครงสร้างการใช้และจัดการเป็นระบบสมดุลระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและคำว่า “ ทีก่อ” สัมผัสได้ถึงความร่มเย็น ความสงบและความเกื้อกูลให้ความรู้สึกอบอุ่นเหมือนคำว่า “บ้าน”โลกของ ครอบครัว สอดคล้องกับ ต้นข้าว ปาณินท์ (2548) ว่า การดำรงชีวิตของ มนุษย์ ที่มีเรื่องราว ของความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นเป็นสิ่งสะท้อนออกมา ในพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง กับการดำรง ชีวิตแต่ละวันเป็นลำดับขั้นทำให้ความเชื่อปรากฏเป็นรูปธรรมในลักษณะของ กฎระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นในการปลูกเรือน การจัดวางพื้นที่ใช้สอยภาย ในตัวเรือนและวัสดุในการปลูกเรือน เป็นต้น พิธีกรรมในการดำรงชีวิตมี ความแตกต่าง จากพิธีกรรม ทางศาสนาเกี่ยวกับที่มาและต้นกำเนิด พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้ ถูกปลูกฝัง และหลอมรวมกับวิถีชีวิตเป็นอันหนึ่งอันเดียว กันจนยาก ที่จะ แยกออกจากันได้ (กิติกุล ศิริมูลเมือง, 2559) การดำรงอยู่ของผี (Animism) ในฐานะ “สัญญะความเชื่อ”ที่ปรากฏในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ กรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นของกะเหรี่ยง ปกาเกอะญอและโพล่ง

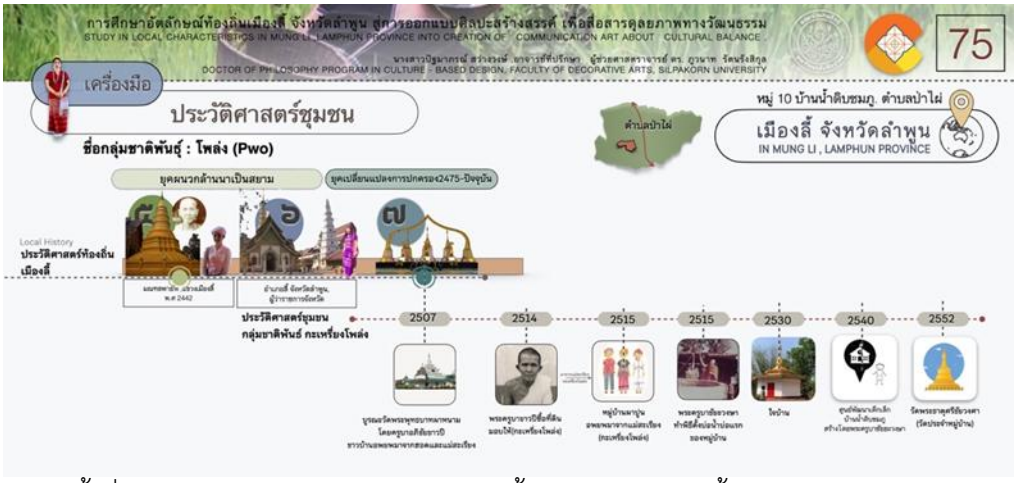
ผี(Animism) นั้นเป็นความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นคติความเชื่อ ที่มาจาก ศาสนาผีหรือวิญญาณนิยม หรือ คติการนับถือผี (animism) คือ ความเชื่อทางศาสนาที่ว่า วัตถุสิ่งของ สถานที่ หรือสัตว์ทั้งหลายต่างมีสารัตถะทางจิตวิญญาณ (spiritual essence) ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งเป็น ศาสนาที่เชื่อเรื่องขวัญ และขวัญเป็นความ เชื่อในศาสนาผีของ คนอุษาคเนย์ทุกชาติพันธุ์ หลายพันปี มาแล้ว (สุจิตต์ วงษ์

เทศ, 2562) (กิติกุล ศิริมูลเมือง, 2559) แต่ คำว่า “ผี”มิได้หมาย ถึงวิญญาณของ ผู้ล่วงลับ ไปแล้วเท่านั้น บรรพบุรุษจึงถือเป็นได้ว่าเป็นศาสนา รูปแบบหนึ่ง เพราะการบูชาบรรพบุรุษ เป็นการบูชาผี หรือ วิญญาณของผู้ล่วงลับไป พฤติกรรมความเชื่อของมนุษย์ ต่างมีอิทธิพล และมีความผูกพัน กับเหตุการณ์ต่างๆ และเป็นตัว กำหนดความเป็นไป ภายในโลกแห่ง วัตถุด้วย เพื่อให้ เกิดผลดี และมี ความสุขสงบ ในชีวิต จึงนำไป สู่การประกอบพิธีกรรม รูปแบบ ต่างๆรวมถึงความ เชื่อ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาวะจิต พิธีกรรม จึงเป็นสิ่งตอบสนอง สภาวะจิตด้วย การกระทำที่ เป็นรูปธรรมและ ปรากฏให้เห็นเป็นแบบแผน กระทำสืบกันมามี ความสัมพันธ์กับ การดำรงชีวิต และการอยู่อาศัย สอดคล้องกับ ต้นข้าว ปาณินท์ ว่า เมื่อมนุษย์ มีการอพยพย้าน ถิ่นฐาน ไปตั้งรกรากพื้นที่ใหม่อันเนื่องจากความจำเป็น มนุษย์เหล่านี้ จะนำความเชื่อและ ขนบประเพณี ต่างๆไปยังพื้นที่ อยู่ใหม่ด้วย สิ่งสำคัญที่สุดของความเชื่อ คติสัญลักษณ์ของบ้านเรือน จำนำรูปแบบ สถาปัตยกรรม ของถิ่นที่ อยู่เดิมติดตัวไปด้วยเสมอ เป็นตัวแทน ของบ้านเกิดที่ สร้างความ เชื่อมั่นและ รวม สังคมให้เป็นปึกแผ่น บนพื้น ที่ที่มีระบบสังคม วัฒนธรรม แตกต่างกันในดินแดนใหม่ (ต้นข้าว ปาณินท์, 2548)

จากกรณีศึกษากะเหรี่ยงปกาเกอะญอ หมู่บ้านห้วยต้มมีชาวปกาเกอะญอ อาศัยอยู่ค่อนข้าง หนาแน่น ส่วนใหญ่อพยพ มาจาก อ.แม่ระมาด อ.ท่าสองยาง จังหวัดตาก อ.แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้าน ที่ยังคง รูปแบบสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นแบบ ดั้งเดิมให้ได้ เป็นตัวอย่างในการศึกษา เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ ทางด้าน ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ สิ่งเหนือธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สังคม สภาพแวดล้อม สะท้อนในการเลือกที่ตั้งและถิ่น อาศัยใกล้ ธรรมชาติ และ ต้นน้ำ เริ่มตั้งเป็น หมู่บ้านในปี 2514 นับถือศาสนาพุทธ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาใน พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนา จึงได้ อพยพเข้ามา ตั้งถิ่นฐาน เป็นชุมชนใหญ่ เพื่อที่จะได้มีโอกาส ทำบุญและปฏิบัติตน เป็นพุทธ มามกะที่ดี ทำให้การ นับถือศาสนาผี จึงหมดไป (ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2555) (สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2538) (อุฬาร ปัญจะเรือง, ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี, 2558)

ภาพที่ 2 ความเชื่อในการดำรงอยู่ของสิ่งลี้ลับสะท้อนอยู่ในสัญญะความเชื่อ (ปัฐมาภรณ์:2568)

ภาพที่ 3 การตั้งถิ่นฐาน :กลุ่มชาติพันธุ์โพล่ง หมู่บ้านน้ำดิบชมภู อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (ปัฐมาภรณ์:2568)

ด้วยชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติความเชื่อ ปกาเกอะญอ และโพล่งเป็นกลุ่มคนที่รักสงบและ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ดัง ดำสอนของบรรพบุรุษให้สำนึกในคุณค่า และความหมาย และเชื่อว่า ทุกชีวิต มีขวัญ ทุกสิ่งเชื่อมโยง กันทำให้ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ(ผี)ยังคงดำรงอยู่ แม้บริบท สภาพแวดล้อม ถิ่นอาศัย ศาสนา เปลี่ยน แปลงไปตามปัจจัย ทั้งภายในและภายนอกสังคม แต่ปกาเกอะญอและโพล่ง ก็ยังพยายาม รักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธ์เอาไว้และเป็นสิ่งเดียว ที่จะเชื่อมรอยผัสสะ ของโลกปัจจุบัน เข้ากับ จิตวิญญาณของบรรพบุรุษ และเพื่อรักษาดุลยภาพระหว่างคน กับ ธรรมชาติและความเชื่อ ความเชื่อ สิ่งเหนือธรรมชาติ(Supernatural beliefs)ในการ ดำรงอยู่ของสิ่งลี้ลับหรือ ผี(Animism) สะท้อน อยู่ในสัญญะความเชื่อที่แสดงเป็น หลักฐาน (The boundary of signs)ที่ปรากฏอยู่ใน วิถีการดำเนินชีวิต และ สอดแทรกอยู่ในถิ่นที่อยู่ รวมถึงเรือน พื้นถิ่นผ่านสัญญะ ความเชื่อ ในเรือน กรณีศึกษาเรือนพื้นถิ่นของกะเหรี่ยง ปกาเกอะญอและโพล่ง

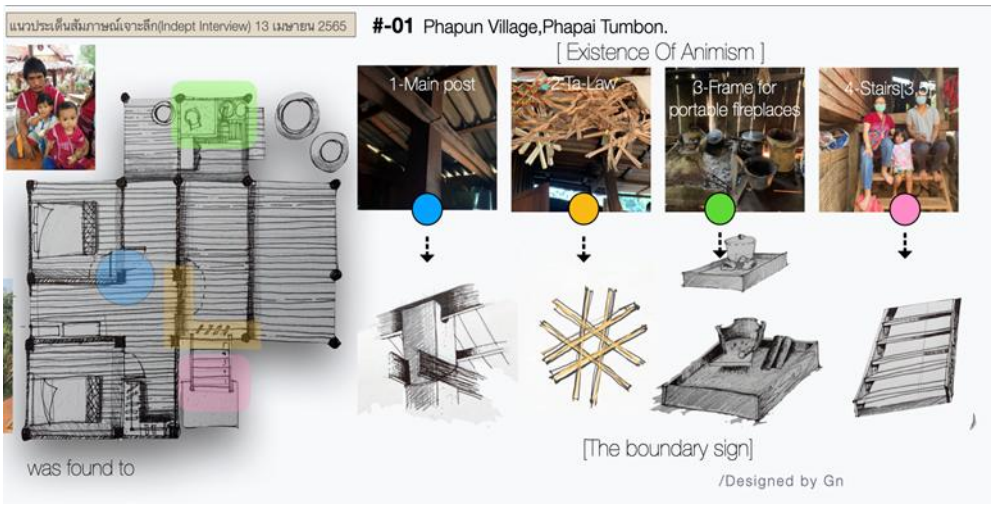
“เรือนพื้นถิ่น”(Vernecular House) เปรียบเสมือนโลกของครอบครัว (กิติกุล ศิริมูลเมือง, 2559)และความมีตัวตน เรายังพบการปรากฏของ ความเชื่อ สิ่งเหนือธรรมชาติ(ผี) ผ่านสัญญะความเชื่อในเรือนพื้นถิ่น(vernacular) ที่สอดแทรกอยู่ในวิถีตั้งแต่เกิด แต่งงาน และ ตาย เช่นการแต่งงาน การปลูกเรือน แม่บันได แม่เตาไฟ การขออนุญาตผีเรือน เพื่อให้ สามีเข้ามาอยู่ใน เรือน,การบูชาแม่ เตาไฟ ,ความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งจะเห็นตำแหน่งการ ติดตาแหลวเหนือ ทางเข้าบ้าน และประตูทางเข้าบ้านเพื่อกันขวัญหายและป้องกันสิ่งอัปมงคล,กระด้ง ในพิธี กรรมการเกิด เป็นต้น (สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2538) (อัครพงศ์ อนุพันธุ์พงศ์, 2550)

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนเป็นสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนให้เห็นความเชื่อระบบสังคมที่แตกต่างกันออกไป ภายในเรือนแต่ละหลังประกอบ ด้วยพื้นที่ที่มีความสำคัญไม่เหมือนกันตามแต่ระบบสังคมและความเชื่อ เช่น บางพื้นที่บริเวณเตาไฟถือได้ว่าเป็นพื้นที่สูงส่ง เป็นพื้นที่ศูนย์กลาง เพราะเป็นบ่อเกิดของชีวิตและการอยู่รอด (ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ และ คณะ, 2559) พื้นที่ที่มีความหมายในรูปแบบสัญลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปแต่ละถิ่นที่ เช่น เสาหลักเรือน ห้องผีหรือผนังทางเดิน ด้าน ทิศตะวันออกหิ้งพระ พื้นที่เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ลดทอนความหวาดกลัวและ เป็นสิ่ง ที่ช่วยเสริมสร้าง

ความมั่นใจว่าเมื่อเราประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามกฎระเบียบ แบบแผน ขนบประเพณี ต่อพื้นที่หรือวัตถุสูงส่งชีวิตของเราก็จะดำเนินไปอย่างเป็นสุข

ภาพที่ 4 เรือนพื้นถิ่นกะเหรี่ยงโพล่ง หมู่บ้านผาปูน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
(ปัฐมาภรณ์ สว่างวงษ์, ภูวนาท รัตนรังสิกุล, 2567)

ภาพที่ 5 สัญญะความเชื่อที่แสดงเป็นหลักฐาน (The boundary of signs) ปรากฏอยู่ในเรือนพื้นถิ่น

เรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ปกาเกอะญอ และโพล่ง มิได้เป็นเพียงพื้นที่อยู่อาศัยทางกายภาพ หากแต่เป็นพื้นที่ที่อัดแน่นไปด้วยความหมายเชิงสัญญะและความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่อง “ผี” ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ บรรพชน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ การดำรงอยู่ของผีในเรือนพื้นถิ่นจึงไม่อาจอธิบายได้ในฐานะความเชื่องมงาย หากแต่ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “สัญญะความเชื่อ” ที่มีบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ผีไม่ได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งน่ากลัวหรือสิ่งแปลกแยกจากชีวิตประจำวัน หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างชีวิตและโครงสร้างความคิดของชุมชน ผีบรรพชน ผีเรือน และผีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ล้วนมีสถานะเป็นผู้ร่วมอยู่อาศัยในเรือน การยอมรับการดำรงอยู่ของผีสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในความต่อเนื่องของชีวิตระหว่างผู้ล่วงลับและผู้มีชีวิต ซึ่งทำให้เรือนไม่ได้เป็นเพียงที่พักอาศัยของคนรุ่นปัจจุบัน แต่เป็นพื้นที่ร่วมของหลายช่วงเวลาและหลายภาวะการดำรงอยู่

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่น เช่น บันได แม่เตาไฟ เสาเอก และตาเหลว ทำหน้าที่เป็นสัญญะเชิงพื้นที่ที่สื่อสารความเชื่อดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม บันไดเรือนทำหน้าที่เป็นเส้นแบ่งเชิงสัญญะระหว่างโลกภายนอกกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในเรือน การก้าวขึ้นเรือนจึงมิใช่เพียงการเคลื่อนย้ายทางกายภาพ แต่เป็นการเปลี่ยนสถานะจากพื้นที่สามัญสู่พื้นที่ที่มีผีและบรรพชนร่วมดำรงอยู่ แม่เตาไฟซึ่งตั้งอยู่ในตำแหน่งสำคัญของเรือน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชีวิตและพิธีกรรม เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงครอบครัวเข้ากับผีเรือนและผีบรรพชน. เสาเอกของเรือนมีความหมายในฐานะแกนกลางเชิงจักรวาลวิทยา เป็นจุดเชื่อมระหว่างพื้นดิน ตัวเรือน และโลกเหนือธรรมชาติ การประกอบพิธียกเสาเอกจึงสะท้อนการยอมรับอำนาจของผีคุ้มครองเรือน และการขออนุญาตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการตั้งถิ่นฐาน ส่วนตาเหลวหรือช่องเปิดของเรือน มิได้ทำหน้าที่เพียงด้านการระบายอากาศหรือแสงสว่าง หากแต่เป็นสัญญะของการเฝ้ามองและการปกป้องเรือนจากสิ่งที่ไม่เหมาะสม แสดงให้เห็นการรับรู้ว่าเรือนเป็นสิ่งที่มีชีวิตและมีการรับรู้เชิงสัญลักษณ์

เมื่อพิจารณาในเชิงคุณค่า ความเชื่อเรื่องผีในเรือนพื้นถิ่นทำหน้าที่ถ่ายทอดความดี ความจริง และความงามในแบบของวัฒนธรรมพื้นถิ่น ความดีปรากฏผ่านระเบียบการใช้พื้นที่ ข้อห้าม และการปฏิบัติต่อผีเรือนและบรรพชน ซึ่งช่วยควบคุมพฤติกรรมและสร้างศีลธรรมร่วมกันโดยไม่ต้องพึ่งพากฎหมายหรืออำนาจภายนอก ความจริงในบริบทนี้มิใช่ความจริงเชิงวิทยาศาสตร์ หากแต่เป็นความจริงเชิงวัฒนธรรมที่ถูกยอมรับร่วมกันผ่านพิธีกรรมและการปฏิบัติซ้ำ ส่วนความงามปรากฏในรูปของความเรียบง่าย ความกลมกลืนกับธรรมชาติ และร่องรอยการใช้งานของเรือน ซึ่งสะท้อนความงามเชิงความหมายมากกว่าความงามทางรูปทรงดังนั้น การดำรงอยู่ของผีในเรือนพื้นถิ่นของกะเหรี่ยง ปกาเกอะญอ และโพล่ง จึงสามารถทำความเข้าใจได้ว่าเป็นการดำรงอยู่ของ “สำนึกร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์” ที่ถูกถ่ายทอดและคงอยู่ผ่านพื้นที่ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตประจำวัน เรือนในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมอัตลักษณ์และรักษาดุลยภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

ภาพแทนความดี ความจริง ความงาม แก่นสาระสำคัญ (Theme matric)

งานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี มักมุ่งเน้นในเชิงคติชนวิทยา ประวัติศาสตร์ หรือพิธีกรรมเฉพาะส่วน ขาดการวิเคราะห์ในเชิง สัญญะศาสตร์ (Semiotics) และ ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Philosophy) ที่มองความเชื่อเรื่องผีเป็น “ภาพแทน” (Representation) ของคุณค่าพื้นฐานทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความดี (Goodness), ความจริง (Truth), และความงาม (Beauty) ซึ่งเป็นมิติที่สามารถอธิบายได้ว่าผีมิใช่เพียงสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ยังเป็น กลไกสัญญะ ที่สื่อสารคุณค่าและสร้างดุลยภาพทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ในบริบทของเรือนพื้นถิ่นปกาเกอะญอและโพล่ง ความเชื่อเรื่องผีปรากฏในรูปแบบของ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Space) เช่น เสาเอก มุมบูชา หรือเตาไฟ ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงมีความหมายตรงตัว (Denotation) แต่ยังสื่อสารความหมายเชิงลึก (Connotation) ที่สะท้อนความสัมพันธ์ของชุมชนกับบรรพบุรุษ ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาผีในฐานะ “สัญญะความเชื่อ” จึงเป็นการเปิดมิติใหม่ของการทำความเข้าใจบทบาทของความเชื่อในฐานะ ระบบสัญญะที่รักษาดุลยภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Equilibrium) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษา

การดำรงอยู่ของผีในเรือนพื้นถิ่นปกาเกอะญอและโพล่ง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน โดยเน้นการวิเคราะห์ผีในฐานะภาพแทนของ ความดี ความจริง และความงาม รวมถึงบทบาทของผีในฐานะสัญญะที่สื่อสารดุลยภาพทางวัฒนธรรม อันจะช่วยให้เข้าใจความหมายเชิงลึกของเรือนพื้นถิ่นชาติพันธุ์และคุณค่าที่ถ่ายทอดต่อชุมชนร่วมสมัย

ตาราง 3 ตารางแสดงการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ประเด็น	Saussure	Peirce	Barthes	Plato
แนวคิดหลัก	สัญญะ = ความสัมพันธ์ระหว่าง Signifier (รูปสัญญะ) และ Signified (ความหมาย)	สัญญะ = Representamen + Object + Interpretant	สัญญะมี สองระดับ: Denotation (ความหมายตรงตัว) และ Connotation / Myth (ความหมายเชิงวัฒนธรรม)	ความงามเป็น สิ่งแท้ (Ideal Beauty) สะท้อนความดีและความจริง
องค์ประกอบ	2 ส่วน: Signifier + Signified	3 ส่วน: Representamen + Object + Interpretant	2 ระดับ: Denotation + Connotation	เน้น ความงามแท้ในจิตใจและวัตถุ
จุดเน้น	โครงสร้างภาษาและวัฒนธรรม	กระบวนการตีความต่อเนื่อง	การสร้าง myth และความหมายเชิงวัฒนธรรม	ความงามสัมพันธ์กับ ความดีและความจริง
ประเภทสัญญะ/ความงาม	ไม่จำแนกประเภท	Icon, Index, Symbol	Denotation / Connotation (Myth)	ความงามเชิงอุดมคติ (Ideal Beauty)
ตัวอย่างการประยุกต์	การตีความคำพูดหรือสัญลักษณ์ในพิธีกรรม	การตีความสิ่งของเครื่องบูชา หรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในเรือน	การวิเคราะห์เครื่องหมายและพิธีกรรมเพื่อเข้าใจ myth หรือความเชื่อ	การจัดวางเรือนและพิธีกรรมสะท้อน ความดี ความจริง และความงาม ของชุมชน

ผลการศึกษาสรุปคุณค่าทางสังคมและสุนทรียภาพ :บทบาทของผีในเรือนพื้นถิ่นยังสะท้อนคุณค่า 3 มิติ ได้แก่:

1. **Goodness (ความดี)** – ปรากฏผ่านพิธีกรรมที่เน้นความกตัญญู การเคารพบรรพบุรุษ และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ

2. **Truth (ความจริง)** – ปรากฏในความเชื่อร่วมของชุมชนที่ยอมรับกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยมีผีเป็นกลไกควบคุม

3. **Beauty (ความงาม)** – สะท้อนผ่านสุนทรียภาพของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เครื่องบูชา และพิธีกรรมที่จัดขึ้นอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ

ตาราง 4 การวิเคราะห์ “ภาพแทน” ความดี ความจริง ความงาม ในกรอบสัญญะศาสตร์และความเชื่อพื้นถิ่น

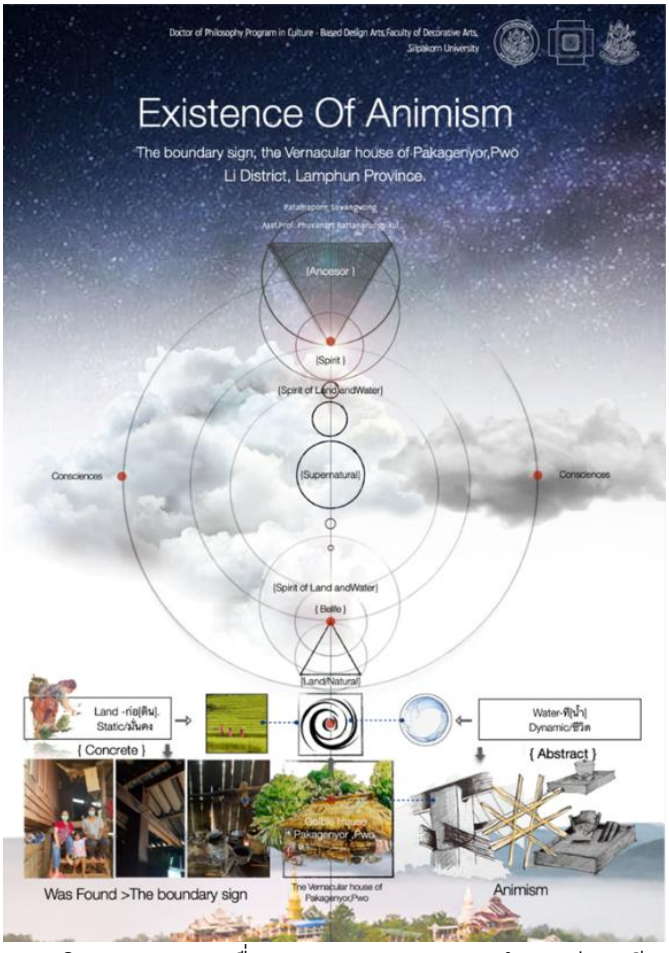
คุณค่า	ภาพแทน (Representation)	รูปสัญญะ (Signifier)	ความหมาย (Signified)	บทบาทเชิงความเชื่อ / วัฒนธรรม
ความดี	การเคารพผีเรือนบรรพชน	พิธีกรรม การไหว้ การห้ามลบหลู่	ความกตัญญู ความเคารพ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม	สร้างศีลธรรมโดยไม่ต้องใช้กฎหมาย
ความดี	ระเบียบเรือนที่ชัดเจน	การแบ่งพื้นที่ห้ามล่วงล้ำ	การรู้หน้าที่ รู้ที่ของตน	ควบคุมพฤติกรรมในครอบครัว
ความจริง	การดำรงอยู่ของผี	เรื่องเล่า ความเชื่อ พิธี	ความจริงเชิงจิตวิญญาณ	ความจริงที่ไม่ต้องพิสูจน์เชิงวิทยาศาสตร์
ความจริง	เรือนในฐานะจักรวาล	เสาเอก เตาไฟ บันได	โครงสร้างโลกตามความเชื่อ	ทำให้โลก “เข้าใจได้” สำหรับมนุษย์
ความงาม	ความเรียบง่ายของเรือน	วัสดุธรรมชาติ รูปทรงพื้นถิ่น	ความกลมกลืนกับธรรมชาติ	ความงามที่ไม่เน้นการอวด
ความงาม	พิธีกรรมในเรือน	การเคลื่อนไหว จังหวะ ภาษา	ความงามเชิงความหมาย	ความงามที่มองไม่เห็นด้วยตา
ความงาม	รอยเวลาในเรือน	คราบไฟ รอยไม้	ความงามของชีวิตที่ผ่านการใช้งาน	Beauty of Use ไม่ใช่ Beauty of Form

โดยรวม ผีในเรือนพื้นถิ่นไม่ได้ทำหน้าที่เพียงในฐานะความเชื่อ แต่เป็นระบบ “สัญญะความเชื่อ” ที่ทำหน้าที่สื่อสารดุลยภาพทางวัฒนธรรม และรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีในเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกาเกอะญอและโพล่ง โดยชี้ให้เห็นว่า “ผี” มิได้เป็นเพียงความเชื่อเชิงจารีตหรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่แยกขาดจากชีวิตประจำวัน หากแต่เป็นระบบสัญญะทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างสถาปัตยกรรม การจัดพื้นที่ และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแนบแน่น องค์ประกอบสำคัญของเรือนพื้นถิ่น เช่น บันได แม่เตาไฟ เสาเอก และตาเหลว ทำหน้าที่เป็นสัญญะเชิงพื้นที่ที่สื่อสารขอบเขต ความสัมพันธ์ และลำดับชั้นทางคุณค่าระหว่างมนุษย์ บรรพชน

ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ งานวิจัยยังสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการที่อธิบายว่าเรือนพื้นถิ่นมิได้เป็นเพียงพื้นที่อยู่อาศัย แต่เป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดคุณค่าของ “ความดี ความจริง และความงาม” ผ่านพิธีกรรม ข้อห้าม และการปฏิบัติซ้ำในชีวิตประจำวัน โดยความดีถูกสะท้อนผ่านระเบียบการใช้พื้นที่และการเคารพผีเรือน ซึ่งช่วยกำกับพฤติกรรมและสร้างความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน ขณะที่ความจริงปรากฏในฐานะ “ความจริงเชิงวัฒนธรรม” ที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันผ่านประสบการณ์ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของผู้คน ส่วนความงามถูกทำความเข้าใจในฐานะความงามเชิงความหมาย ที่เกิดจากความเรียบง่าย ความกลมกลืนกับธรรมชาติ และร่องรอยแห่งกาลเวลา องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอดสู่การออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัย การจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนที่เคารพรากฐานทางความเชื่อและบริบทท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การสร้างดุลยภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 6 โปสเตอร์ผลงานศิลปะแสดงการสื่อสารความหมาย“การดำรงอยู่ของผี : (ปัฐมาภรณ์ :2569)

สรุป

การศึกษาการดำรงอยู่ของผีในเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกาเกอะญอและโพล่งในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่า “ผี” มิได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะสิ่งเหนือธรรมชาติหรือความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น หากแต่เป็นสัญญะทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมของเรือนพื้นถิ่น ผ่านองค์ประกอบ

สำคัญ ได้แก่ เสาเอก บันได แม่เตาไฟ ตาเหลว และพื้นที่ประกอบพิธีกรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ บรรพชน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ อันสะท้อนโลกทัศน์และระบบคุณค่าของชุมชนที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีสามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดความดี ความจริง และความงามได้อย่างชัดเจน โดย “ความดี” ปรากฏผ่านจารีต ข้อห้าม และแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมความเคารพ ความกตัญญู และความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน “ความจริง” ปรากฏในฐานะความจริงเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและสืบทอดผ่านพิธีกรรม ความทรงจำร่วม และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ขณะที่ “ความงาม” สะท้อนผ่านความเรียบง่าย ความกลมกลืนกับธรรมชาติ และความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในรูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่ของเรือนพื้นถิ่น

ดังนั้น เรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงปกาเกอะญอและโพล่งจึงมิใช่เพียงที่อยู่อาศัย หากเป็นระบบสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสัญญะความเชื่อ อัตลักษณ์ และภูมิปัญญาของชุมชนผ่านพื้นที่และสถาปัตยกรรม ความเชื่อเรื่องผีจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างและรักษาดุลยภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนเป็นรากฐานในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นต่อไปอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

กิติกุล ศิริมูลเมือง. (2559). *ความเชื่อกับการจัดระเบียบที่ว่างของเรือนกะเหรี่ยงในหมู่บ้านกะเหรี่ยงห้วยต้ม.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ และ คณะ. (2559). บทบาทพื้นที่ทางศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ใน การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม. *สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.*, 33-45.

ขวัญชีวัน บัวแดง. (2551). *พื้นที่พรมแดนแม่น้ำเมยกับความสัมพันธ์ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง-คนเมือง.* เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชญานิน บุญส่งศักดิ์ และคณะ. (2565). ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวกะเหรี่ยงบ้านปูเต้อ ตำบลแม่กุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. *วารสารมังรายสาร, 10*(2), 57-67.

ต้นข้าว ปาณินท์. (2548). ที่ว่างที่ไม่ว่าง: ความหมายของ space. *อาษา, 8–9*, 16-35.

ปัฐมาภรณ์ สว่างวงษ์, ภูวนาท รัตนรังสิกุล. (2567). ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ: อัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี้ จังหวัดลำพูน สู่งานศิลปะสร้างสรรค์ “ดุลยภาพในความลี้ลับ: คน พึ่ง ความเชื่อเหนือธรรมชาติ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9*(2), 73-89. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/273981.

ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2555). ความเชื่อเรื่องผีกับการก่อรูปของเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์. *วารสารหน้าจั่วว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย, (9)*, 69-80.

สุจริตลักษณ์ ดีผดุง. (2538). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ม้ง.* นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). *ขวัญเอ๋ย ขวัญมาจากไหน?* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาตาแฮก.

อัครพงศ์ อนุพันธุ์พงศ์. (2550). *บ้านเรือนชาวเขากะเหรี่ยงปกาเกอะญอ: ความยั่งยืนและการปรับตัวภายใต้นิเวศวัฒนธรรมไร่หมุนเวียน.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุฬาร ปัญจะเรือง, ระวิวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2558). รูปแบบและการก่อรูปของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกะเหรี่ยงปกาเกอะญอในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. *วารสารวิชาการออกแบบสภาพแวดล้อม, 2*(1), 54-65.